

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ НА ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISM FOR PREVENTING AND COUNTERING CORRUPTION IN THE PUBLIC SERVICE

Омельченко І.О., аспірант кафедри адміністративного та фінансового права
Науково-дослідний інститут публічного права

Яра О.С., д.ю.н.,
професор кафедри адміністративного та фінансово права
Науково-дослідний інститут публічного права

Стаття присвячена дослідженню адміністративно-правового механізму запобігання та протидії корупції на публічній службі в Україні. Корупція на публічній службі є однією з найсерйозніших загроз для стабільності та ефективності державного управління, а також довіри громадян до державних інститутів. В умовах реформування та євроінтеграційних прагнень України питання ефективної боротьби з корупцією набуває особливої актуальності.

У статті розглянуто основні аспекти та складові адміністративно-правового механізму, включаючи законодавчі та нормативно-правові акти, інституційні структури, процедури та інструменти контролю. Особлива увага приділяється аналізу законодавства, що регулює діяльність публічних службовців, антикорупційних органів та механізмів.

Проаналізовано роль адміністративного права у формуванні дієвих антикорупційних заходів, спрямованих на запобігання та протидію корупції. Розглянуто процедури декларування доходів та витрат публічних службовців, конфлікт інтересів, а також дисциплінарні заходи, що застосовуються до осіб, які порушують антикорупційні правила. Визначено ефективність адміністративних санкцій та контрольних заходів як складових механізму запобігання корупції.

Також проаналізовано сучасні виклики та проблеми, що стоять перед Україною в сфері запобігання корупції, зокрема, політичний тиск, недосконалість правозастосування та недостатній рівень прозорості. Підкреслено необхідність інтеграції інноваційних технологій та міжнародного досвіду для підвищення ефективності антикорупційних заходів.

У підсумку, стаття пропонує рекомендації щодо удосконалення адміністративно-правового механізму запобігання та протидії корупції, що включають розвиток законодавчої бази, підвищення ефективності антикорупційних інституцій та забезпечення незалежності судової системи.

Визначено, що одним з невід'ємних елементів забезпечення стабільності системи протидії корупції у державі є розвинутий механізм правового регулювання діяльності публічних службовців як однієї зі сфер, де корупція, на жаль, стала систематичним деструктивним явищем.

Ключові слова: антикорупційне законодавство, публічне управління, контрольні органи, правові норми, запобігання конфлікту інтересів, державна служба, службові злочини, етичні стандарти, прозорість, правова відповідальність, державні інституції, дотримання прав, управлінські процеси, регулювання поведінки, правові гарантії.

The article is dedicated to the study of the administrative-legal mechanism for preventing and combating corruption in public service in Ukraine. Corruption in public service is one of the most serious threats to the stability and efficiency of government administration, as well as to the trust of citizens in public institutions. In the context of Ukraine's reform processes and European integration aspirations, the issue of effectively fighting corruption is particularly relevant.

The article examines the main aspects and components of the administrative-legal mechanism, including legislative and regulatory acts, institutional structures, procedures, and control tools. Special attention is given to the analysis of legislation regulating the activities of public officials, anti-corruption bodies, and mechanisms.

The role of administrative law in shaping effective anti-corruption measures aimed at preventing and countering corruption is analyzed. Procedures for the declaration of income and expenses by public officials, conflicts of interest, as well as disciplinary measures applied to individuals who violate anti-corruption rules, are considered. The effectiveness of administrative sanctions and control measures as components of the mechanism for preventing corruption is assessed.

Additionally, the article analyzes the current challenges and problems facing Ukraine in the field of corruption prevention, including political pressure, imperfect law enforcement, and insufficient transparency. The necessity of integrating innovative technologies and international experience to enhance the effectiveness of anti-corruption measures is emphasized.

In conclusion, the article offers recommendations for improving the administrative-legal mechanism for preventing and combating corruption, which include the development of the legislative framework, the enhancement of the efficiency of anti-corruption institutions, and the assurance of judicial system independence.

It is identified that a developed legal regulation mechanism for the activities of public officials is one of the essential elements in ensuring the stability of the anti-corruption system in the state, especially in a sphere where corruption has unfortunately become a systemic and destructive phenomenon.

Key words: anti-corruption legislation, public administration, oversight bodies, legal norms, conflict of interest prevention, civil service, official misconduct, ethical standards, transparency, legal accountability, public institutions, rights compliance, management processes, behavioral regulation, legal safeguards.

Розпочинаючи дослідження засад адміністративно-правового механізму запобігання та протидії корупції слід зауважити, що він являє собою складну юридичну конструкцію, яка досить схожа на механізм правового регулювання в цілому, який, у свою чергу, охоплює всі суспільні відносини в державі, що врегульовані за допомогою права. Проте в контексті запобігання та протидії корупції відповідний адміністративний механізм стосується безпосередньо досліджуваної галузі, що визначено нормативно-правовими приписами адміністративного законодавства. Сама ж системність цього явища є такою як і в ситуації

з механізмом правового регулювання. Іншими словами, механізм запобігання та протидії корупції на публічній службі у теоретичному сенсі доцільно отождити з явищем механізму правового регулювання, що досить поширено використовується у теоретичній юриспруденції.

З цього приводу доцільно зауважити, що сучасний прогрес державного функціонування ставить перед нею, її політичною владою, багато різноманітних завдань, вирішення яких створює умови для належного існування та розвитку суспільства. Тривалий час, так само як і сьогодні, проблематика вчень, які стосуються обґрунтування

юриспруденцією адміністративно-правового механізму запобігання та протидії корупції, приваблюють дослідників теоретичної та галузевої юриспруденції своєю фундаментальністю, адже саме сутність процесу правового регулювання, направлено на протидію корупції, зможе відповісти на багато запитань, які виникають у практичній правозастосовній діяльності сучасних юристів відповідної сфери діяльності.

Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії корупції, як і правове регулювання в цілому є єдністю трьох взаємозалежних правових процесів: правотворчості, реалізації права, застосування права. Ознаки правового регулювання суспільних відносин в антикорупційній сфері можуть полягати в наступному, а саме:

1) є різновидом соціального регулювання з властивими йому розумово-вольовими відносинами;

2) є переважно державно-владним регулюванням, але може здійснюватися й через участь суспільства (через громадські організації, комерційні об'єднання, трудові колективи);

3) є системним правовим регулюванням – відбувається за допомогою комплексу юридичних засобів (правових норм, правовідносин, актів реалізації і застосування права тощо), чим забезпечується його ефективність;

4) має загальний характер – охоплює великі сфери правозначущих суспільних відносин, поширюється на всі прошарки населення, на усю державну територію;

5) характеризується єдністю регулювання – установлює єдиний і однаковий масштаб правового оцінювання адекватних життєвих ситуацій, які потребують регламентації;

6) має конкретно-історичний характер – завжди пов'язане з реальними суспільними відносинами в певний історичний період;

7) має цілеспрямований характер – націлений на впорядкування суспільних відносин, їх охорону та захист, витіснення і блокування деструктивних форм вияву поведінки і діяльності суб'єктів права, стимулювання соціального розвитку;

8) має формалізований характер – зазвичай набуває формалізації у приписах законів і підзаконних актів, нормативно-правових договорів, правових прецедентів та інших форм права;

9) має процесуальний характер – відбувається через певні стадії, тобто етапи переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин (формування і дії норм права; виникнення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків; їх реалізація);

10) має результативний характер – гарантує доведення норм права до їх виконання завдяки юридичним засобам, що є в його розпорядженні, завдяки державній забезпеченості [1, с. 206].

Зважаючи на те, що корупція на публічній службі залишається однією з найбільш значущих проблем, що підриває довіру громадян до державних інститутів, знижує ефективність державного управління та перешкоджає економічному розвитку. В умовах реформування України та її прагнення до євроінтеграції ефективна боротьба з корупцією є ключовим пріоритетом. Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії корупції на публічній службі відіграє вирішальну роль у досягненні цієї мети.

Варто зазначити, що адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії корупції на публічній службі – це сукупність правових норм, інституційних структур, процедур та засобів, спрямованих на виявлення, запобігання та усунення корупційних правопорушень у сфері публічної служби. Цей механізм включає як нормативно-правову базу, так і організаційні заходи, які забезпечують його ефективну реалізацію [2].

Основне законодавче регулювання адміністративно-правового механізму запобігання та протидії корупції на публічній службі здійснює низка нормативно-правових актів, а саме:

– Закон України (далі – ЗУ) «Про запобігання корупції» – базовий нормативний акт, що визначає правові та організаційні засади запобігання корупції, регулює питання конфлікту інтересів, декларування доходів та витрат публічних службовців, а також заходи, що сприяють прозорості та підзвітності в діяльності державних органів. Закон також встановлює правові підстави для діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції, яке є центральним органом у системі запобігання корупції в Україні. НАЗК відповідає за розробку антикорупційних стратегій, контроль за дотриманням законодавства у сфері запобігання корупції, проведення антикорупційних експертиз нормативно-правових актів та моніторинг декларацій службовців, виявляючи таким чином адміністративні правопорушення і притягує публічних службовців до відповідальності у таких випадках [3].

– ЗУ «Про Національне антикорупційне бюро України» – встановлює правовий статус, повноваження та організацію діяльності Національного антикорупційного бюро України як незалежного органу, що здійснює розслідування корупційних злочинів серед вищих посадових осіб. І хоч орган не здійснює адміністративного провадження, результати досудових розслідувань, які встановлюють ознаки складу адміністративного правопорушення, що мають відношення до корупції є підставою для притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності іншими уповноваженими органами [4].

– ЗУ «Про державну службу» – регулює правовий статус державних службовців, їхні права та обов'язки, а також механізми запобігання корупції у сфері державної служби [5].

Отже, доречно відзначити, що ЗУ «Про запобігання корупції» є фундаментальним нормативно-правовим актом, що визначає засади та механізми запобігання і протидії корупції у сфері публічної служби в Україні. Його роль у системі адміністративно-правового регулювання надзвичайно важлива, оскільки він встановлює правові рамки та забезпечує інституційні підвалини для боротьби з корупційними проявами серед публічних службовців. Закон окреслює коло суб'єктів, на яких поширюється дія антикорупційних норм, включаючи державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, керівників державних підприємств та установ, а також інших осіб, які виконують публічні функції. Він встановлює чіткі вимоги до поведінки цих осіб та накладає на них зобов'язання, що сприяють запобіганню корупційним діям [3].

Одним із ключових елементів цього закону є обов'язковість декларування доходів, витрат, майнового стану та фінансових зобов'язань публічних службовців. Цей механізм спрямований на підвищення прозорості та підзвітності, що дозволяє контролювати відповідність між офіційними доходами і реальними активами службовців. Впровадження системи електронного декларування значно покращило можливості для громадського та державного контролю за дотриманням антикорупційних норм [3].

Здійснюючи змістовний аналіз системи антикорупційних обмежень, що запропонована нам у ЗУ «Про запобігання корупції», Т. О. Коломоець доречно зауважує, що запровадження до національного українського механізму запобігання та протидії корупції системи антикорупційних обмежень змінило базову сутність цієї галузі законодавства у цілому та змусило законодавця та правоохоронну практику вдаватися до нових етапів правотворчої та правоохоронної діяльності, зокрема відшукувати найбільш оптимальні засоби реалізації цього роду законодавчих приписів у суспільній реальності [6, с. 84].

На нашу думку, перспективи вдосконалення адміністративно-правового механізму запобігання та протидії корупції в Україні пов'язані з комплексним підходом до реформування як законодавчої бази, так і практики її застосування. Одним з ключових напрямків є інтеграція передових міжнародних стандартів та практик у націо-

нальне антикорупційне законодавство. Важливим кроком є подальше вдосконалення системи електронного декларування, розширення її функціональності та забезпечення безперервного доступу громадськості до даних про активи публічних службовців.

Також необхідно підвищувати рівень підзвітності та прозорості діяльності державних органів через вдосконалення процедур внутрішнього та зовнішнього аудиту. Суттєву роль у боротьбі з корупцією відіграє розвиток інституційної спроможності антикорупційних органів. Для цього потрібно забезпечити їхню незалежність, покращити фінансування та підвищити рівень професіоналізму їх працівників [7, с. 57–61].

Дослідження адміністративно-правового механізму запобігання та протидії корупції на публічній службі в Україні показало, що для ефективної боротьби з корупцією необхідно забезпечити комплексний підхід, що включає вдосконалення законодавства, посилення інституційної спроможності антикорупційних органів та активну участь громадськості. Інтеграція міжнародних стандартів, впровадження сучасних технологій та забезпечення прозорості й підзвітності державних органів є ключовими факторами для успішного подолання корупційних проявів. Формування культури нетерпимості до корупції в суспільстві також відіграє критичну роль у побудові прозорої та ефективної системи державного управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скакун О.Ф. Теорія держави та права: підручник. Київ: Алерта, 2017. 528 с.
2. Середницька І.А. Механізм адміністративно-правового запобігання та протидії корупції. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f79b5c59-5ad8-4106-9438-cf9fef37f22d/content> (дата звернення: 24.06.2024).
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII: станом на 04 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 24.06.2024).
4. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII: станом на 10 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 24.06.2024).
5. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII: станом на 18 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 24.06.2024).
6. Коломоець Т. О. «Антикорупційні» обмеження для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: реалії використання «фільтру» правової визначеності в Україні та зарубіжних країнах “anti-corruption” restrictions for persons authorized. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, 2019. № 84. С. 84-89.
7. Лупу А.К. Адміністративно-правове забезпечення дотримання антикорупційних обмежень в публічній службі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 214 с.